

Realizace práva, právní vztahy (poměry)

Miloš Večeřa

BEP101Zk Právní nauka I

Pojem právní vztahy (poměry)

Společenský vztah dvou nebo více právních subjektů, které mají vzájemná subjektivní práva a povinnosti.

Právní vztahy vznikají v procesu právní regulace života společnosti. Právo reguluje chování lidí prostřednictvím právních vztahů.

Právní vztah má **regulativní, volní a individuální charakter.**

Rozlišujeme **subjekty, objekty** a **obsah** právního vztahu

Realizace x aplikace práva

Právní vztahy jsou součástí realizace (uskutečňování) práva, nikoliv však jejím jediným prostředkem

Realizace práva

- Chování v souladu s právem (každodenní, často stereotypní, automatizované);
- Výkon práva či povinnosti (intencionální chování);
- Aplikace práva.

Aplikace práva je proces autoritativního stanovování práv a povinností subjektům rozhodovací činností soudních a správních orgánů.

Dělení právních vztahů (poměrů)

Absolutní (erga omnes) x **relativní** (inter partes)

- **absolutní**: oprávnění jednoho subjektu odpovídá povinnost jiných subjektů zdržet se zásahu do tohoto oprávnění
- **relativní**: vzájemné rozložení práv a povinností mezi účastníky právního vztahu

Soukromoprávní x veřejnoprávní

Hmotněprávní x procesněprávní

Předpoklady právního vztahu

Jedná se o okolnosti (podmínky), jejichž přítomnost je nutná ke vzniku, změně nebo zániku právního vztahu.

Předpoklady právního vztahu:

- 1) Právní norma (platná a účinná);
- 2) Existence subjektů a objektů;
- 3) Právní skutečnost (předvídaná v hypotéze právní normy);
- 4) Některé právní vztahy vznikají přímo ze zákona.

Druhy právních skutečností

1) **Subjektivní** (spojeny s projevem lidské vůle):

- a) Právní jednání - v souladu s právní normou,
- b) Konstitutivní akty aplikace práva,
- c) Protiprávní jednání (delikt).

2) **Objektivní** (mimovolní skutečnosti):

- a) Právní události (např. běh času),
- b) Protiprávní stavy (např. pracovní úraz).

Právní jednání

Právní jednání (dříve právní úkon) je projev vůle, jenž vyvolává nejen ty právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, ale také ty, které plynou ze zákona, dobrých mravů, obecných zvyklostí a ze zavedené praxe stran (OZ).

Lze jednat: - konáním (komisivně),
- opomenutím (omisivně).

Lze jednat: - výslovně,
- konkludentně (bez slovního vyjádření způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti o tom, co chtěl jednající projevít).

Druhy právního jednání:

- Jednostranné, dvoustranné, vícestranné.
- Formální a neformální (zákonem neupravené).

Právní jednání

Právní jednání předpokládá svobodnou vůli. Jednající si musí být vědom následků svého jednání i možných rizik jednání nebo škod.

Právní jednání musí splňovat následující náležitosti:

- Náležitosti subjektu (subjekt musí mít právní osobnost a svéprávnost minimálně v míře odpovídající následkům, rozumovou a volní vyspělost);
- Náležitosti vůle (vůle musí být skutečná a vážná, svobodná, bez tísně a prostá omylu – v osobě, kvalitě, důvodu);
- Náležitosti projevu vůle (projev musí být dostatečně srozumitelný a určitý, případně dodržet specifickou formu);
- Soulad vůle a jejího projevu (omyl vědomý - nevědomý, vnitřní výhrada, simulace, disimulace);
- Náležitosti předmětu (předmět musí být možný a právem dovolený).

Neplatnost právní jednání

Právní jednání je podle je OZ neplatné, pokud:

- se přičí dobrým mravům (absolutní neplatnost);
- odporuje zákonu a současně zjevně narušuje veřejný pořádek (absolutní neplatnost);
- předmět jednání je nemožný (absolutní neplatnost);
- jednající subjekt není k jednání způsobilý;
- není učiněno ve formě, kterou vyžaduje zákon nebo dohoda stran;
- někdo jednal v omylu a jeho omyl způsobila druhá strana, nebo byl způsoben lstí;
- byl někdo přinucen k jednání pod hrozbou tělesného nebo duševního násilí vyvolávající jeho důvodnou obavu.

Vady právního jednání a jejich následky

V pochybnostech se právní jednání pokládá spíše za platné

Zdánlivost (nicotnost - non-negotium) právního jednání = právní jednání vůbec nevzniklo: Chybí vůle, nebyla zjevně vážná vůle, nedostatek určitosti a srozumitelnosti.

Absolutní neplatnost

Právní úkon se považuje od počátku za neplatný. Přihlíží se k ní ex offio (tzn. bez námítky): Je následkem rozporu s:

- dobrými mravy,
- odporuje zákonu a současně zjevně narušuje veřejný pořádek,
- plnění je od počátku nemožné.

Relativní neplatnost

Jen k **námítce** účastníka. PROMLČUJE se ve tříleté promlčecí lhůtě s možným prodloužením dohodou až na 10 let. Není stanovena výčetem.

Obsahové náležitosti právního jednání

Podstatné (stanovené právním předpisem)

Pravidelné (obvykle se vyskytující – mzdové náležitosti)

Nahodilé (např. kratší pracovní doba)

Podmínka odkládací - závisí-li na jejím splnění, zda právní následky jednání nastanou. **Rozvazovací** - závisí-li na jejím splnění, zda právní následky již nastalé pominou.

Platnost právního úkonu – pro účastníky závazný.

Účinnost právního úkonu – nastanou právní následky dle úkonu.

Dělení právního jednání

- Dle počtu stran (jedno, dvou, vícestranné)
- Dle formy (ústní, písemné, konkludentní)
- Dle majetkového plnění (úplatné, bezúplatné)
- Dle vzniku a zaměření účinků (adresované, neadresované) – např. odmítnutí dědictví
- Dle okamžiku nastoupení následku (mezi živými, pro případ smrti)
- Dle úpravy smluvních typů (typové, inominační, smíšené)

Dle formy (formální, neformální)

Dle právního odvětví (občanskoprávní úkony ...)

Konstitutivní akty aplikace práva

Individuální právní akty **konstitutivního** charakteru (nikoliv deklaratorního) - působí „ex nunc“ - od nynějška. Výsledky rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci Představují aktuální zásah do právního postavení osob – vznik, změna nebo zánik práv a povinností.

Příklady: rozsudek o rozvodu (soukromoprávní), většina veřejnoprávních rozhodnutí (např. stavební povolení, rozhodnutí o přiznání dávky), uložení trestu za spáchání trestného činu.

Nepatří sem **deklaratorní právní akty** – (účinky ex tunc, od počátku), působí zpětně a pouze nastolují právní jistotu. Autoritativně prohlašují, že zde už nějaký právní vztah je, či není, např. povinnost splnění dluhu nebo určení otcovství.

Protiprávní jednání

Projev vůle, který je v rozporu s právními normami (porušení či nesplnění povinnosti).

1. Veřejnoprávní delikty:

- a) trestné činy - zaviněné protiprávní jednání, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoníku. Podle závažnosti rozlišujeme přečiny a zločiny. Sankci zde ukládá soud.
- b) správní delikty - různé druhy protiprávního jednání, za něž ukládají sankci správní orgány (zjm. přestupky).

2) Soukromoprávní delikty:

- a) disciplinární (kárné) delikty - porušení pracovní disciplíny či kázně. Sankci ukládá orgán s disciplinární pravomocí.
- b) ostatní soukromoprávní delikty (např. neplnění závazků ze smlouvy).

Právní události

Jedná se o skutečnosti vznikající nezávisle na vůli subjektů, na něž právní norma váže vznik, změnu nebo zánik právního vztahu (např. narození, smrt, běh lhůt).

Nastávají z objektivních příčin a právní normy s nimi spojují právní následky - například:

Narození – nabytá občanská práva

Smrt – přechod majetkových práv a povinností na dědice

Věk – vznik volebního práva:

- Aktivní volební právo (volit)
- Pasivní volební právo (být volen)

Plynutí lhůt – zánik či promlčení práva, vznik vlastnického práva uplynutím vydržecí lhůty apod.

Právní událost – běh času

Typy lhůt:

Prekluzivní (tj. propadná) - neuplatnění práva v zákonem stanovené lhůtě způsobuje zánik subjektivního práva tam, kde zákon výslovně stanoví zánik práva jako právní následek.

Příklad prekluze: Váš dlužník **prodal svůj závod**. Hrozí, že vaši pohledávku nevyděláte. Máte jeden měsíc od chvíle, kdy jste se o prodeji dozvěděli, se obrátit na soud, aby byl prodej závodu vůči vám neúčinný (subjektivní lhůta). Nejpozději se na soud však můžete obrátit do uplynutí tří let od prodeje závodu (objektivní lhůta).

Škodu na vnesené věci musíme uplatnit patnácti dnů po dni, kdy jsme se o škodě dozvěděli.

Promlčecí - neuplatnění práva u soudu v zákonem stanovené lhůtě činí subjektivní právo podmíněným. V případě uplatnění námitky promlčení soud nemůže právo přiznat. Obecná dle OZ je tříletá ode dne, kdy bylo možno uplatnit právo u soudu (např. náhradu škody). Prodloužit lze dohodou až na 10 let.

Lhůty – časové úseky

- Prosté lhůty – uplynutím vzniká nárok, skončí trvání
např. výpůjčky
- Lhůty, kdy je třeba něco učinit k odvrácení následků:
  - lhůty k projevu vůle,
  - lhůty k plnění,
  - lhůty k uplatnění či vykonání subjektivního práva.

Objektivní lhůty – od nastalé skutečnosti,

Subjektivní lhůty – od okamžiku, kdy se subjekt dověděl

Počítání lhůt podle měsíců a let – poslední den lhůty se shoduje se dnem, ve kterém nastala skutečnost zakládající běh lhůty.

Hmotněprávní x Procesní

Zákonné x Soudcovské

Pořádkové lhůty - jejich marné uplynutí není sankcionováno.

Protiprávní stavy

Jedná se o důsledky nezaviněné události, které jsou v rozporu s právní normou. Právo přitom ukládá povinnost takový stav napravit, popřípadě odstranit. Tato povinnost je uložena subjektu, který protiprávní stav svým jednáním nezavinil.

Jde o stavy způsobené okolnostmi nezávislými na lidské vůli (tzv. vyšší moc – vis maior), např.:

- Živelní pohroma (vichřice, povodeň, požár)
- Úder blesku
- Potopení lodě, pád letadla
- Okolnosti spočívající v povaze přístroje či určitého provozu (pracovní úraz, nemoc z povolání).

Protiprávní stavy právo spojuje se vznikem objektivní odpovědnosti (odpovědnost bez zavinění).

Děkuji za pozornost